

Michał Romańczuk

dr, Uniwersytet Szczeciński

SEPARATYZM ISLAMSKI W REGIONIE AUTONOMICZNYM SINCIANG-UJGUR

Wprowadzenie

Sinciang, obejmujący ponad 1,6 mln km², jest największym z regionów autonomicznych, a zarazem najsłabiej zaludnionym obszarem w granicach Chińskiej Republiki Ludowej (ChRL). Wraz z Tybetem budzi też najwięcej kontrowersji, nie tylko w ChRL, ale i na arenie międzynarodowej. Rząd w Pekinie obawia się separatyzmu ujgurskiego, ponieważ dochodzi tam do częstych rozruchów społecznych, a w ostatnich latach na terenie regionu dokonywano krwawych zamachów terrorystycznych. Sinciang, zwany również Wschodnim Turkiestanem¹, składa się z dwóch wielkich kotlin i dwóch pustyń². Od północy i wschodu otoczony jest rozległymi łańcuchami górskimi (m.in. Tien-szan). Od Tadżykistanu oddziela go łańcuch gór Pamiru, który ciągnie się w głąb Sinciangu. Region Autonomiczny Sinciang-Ujgur znajduje się w północno-zachodnich Chinach i jest największą pod

¹ Odnosnie samego nazewnictwa istnieją rozbieżności. Sami Ujgurzy nazywają swój region „Ujgurstan” (co oznacza „państwo Ujgurów”). W literaturze rosyjskiej oraz częściowo w historiografii używana jest nazwa „Turkiestanu Wschodniego” (dla rozróżnienia od Turkiestanu Zachodniego, znajdującego się pod panowaniem rosyjskim do rozpadu ZSRR). Władze ChRL używają chińskiej nazwy, określając ten region mianem Sinciang (również w transkrypcji: Xinjiang), w pełnej nazwie Region Autonomiczny Sinciang-Ujgur.

² G.R. Capisani, *Nowe państwa Azji Środkowej*, Warszawa 2004, s. 318.

względem powierzchni prowincją w ChRL. Region ten obejmuje mniej więcej 1/6 terytorium kraju i słynie z obfitych zasobów ropy naftowej i gazu ziemnego. Turkiestan Wschodni graniczy z Kazachstanem, Kirgistanem, Tadżykistanem, Mongolią, Afganistanem, Pakistanem i Indiami.

Nazwa „Ujgurzy”, która wyszła z użycia w XV w., została przywrócona przez ZSRR w latach 20. XX w. w odniesieniu do mniejszości tureckich Wschodniego Turkiestanu. Później termin ten przyjął także rząd chiński. Pochođenje etniczne, język i kultura Ujgurów jest zbliżona do sąsiednich ludów Azji Centralnej. Wszystkie te narody należą do tureckiego obszaru językowo-kulturowego. Ujgurzy w przeważającej mierze wyznają islam sunnicki. Ich przywiązanie do wartości i tradycji religijnych, będące w przeszłości podłożem wielu powstań (m.in. w latach 1873, 1933, 1945, 1962) i tyłuż represji, było zawsze wyjątkowo silne³.

Historia oraz działania ChRL wobec Regionu Autonomicznego Sinciang-Ujgur

W 1944 r. proklamowano powstanie niepodległego państwa zwanego Republiką Turkiestanu Wschodniego, które następnie zostało zlikwidowane w 1949 r. przez władze komunistyczne Chin – przy poparciu Stalina, a do regionu wkroczyły wojska Armii Ludowo-Wyzwoleńczej. Następnie utworzono 1 października 1955 r. Region Autonomiczny Sinciang-Ujgur w ramach ChRL. Jednak autonomia kulturalna i polityczna nigdy nie została udzielona Ujgurom w praktyce, a władze w Pekinie nadal utrzymują ścisłą kontrolę nad instytucjami społecznymi i politycznymi w regionie⁴. Spis ludności, przeprowadzony w ChRL w 1952 r., wskazał, że Chińczycy Han w prowincji stanowili zaledwie 7,1% ludności, natomiast wskaźnik ten wzrósł do 40,1% od 1971 r. Spowodowane to było tym, że rząd w Pekinie prowadził politykę osiedlania ludności Han w słabo zaludnionej Kotlinie Dżungarskiej w celu wzmocnienia powiązań między regionem a rządem centralnym. Było to istotne z tego względu, że lojalność ludności muzułmańskiej – Ujgurów – wobec nowego reżimu nie była zbyt duża⁵.

Ludność Han i Hui stanowi większość we wschodniej i północnej części Sinciangu (Kotlina Dżungarska), w tym w miastach Urumczi, Karamay, Shihezi – w prefekturach Changji, Bortala, Bayingolin, Ili (zwłaszcza w mieście Kuitun). Mniejszość kazachska zamieszkuje głównie prefekturę Ili w północnej części Sincinagu, Ujgurzy natomiast stanowią większość w południowo-zachod-

³ A. Altay, *Role of Xinjiang Uyghur Autonomous Region in The Economic Security*, „Journal of Central Asian and Caucasian Studies” 2011, nr 11, s. 116.

⁴ H. Głębocki, *Radykalizm islamski w Azji Środkowej jako czynnik zbliżenia między Rosją i Chinami*, „Biuletyn PISM” 2001, nr 18, s. 191.

⁵ I. Kuşçu, *The Origins of Uyghur Long-distance Nationalism: The First Generation Uyghur Diaspora in Turkey*, „Journal of Central Asian and Caucasian Studies” 2013, nr 16, s. 85–86.

niej prowincji Sinciang, w tym w prefekturach Kaszgar, Khotan, Kizilsu i Aksu (około 80% Ujgurów Sinciangu żyje w tych czterech prefekturach), a także we wschodniej części prefektury Turfan. Sytuacja ta doprowadziła do braku równowagi w sytuacji gospodarczej między obu grupami etnicznymi. Północna część prowincji (Kotlina Dżungarska) jest bardziej rozwinięta niż południe, gdzie większość stanowią Ujgurzy. Od 1950 do 1970 r. miała miejsce największa fala napływu imigrantów. Większość z nich pochodziła z sąsiedniej prowincji Gansu i przybyła w poszukiwaniu lepszych warunków życia⁶.

Escalację napięcia w Sinciang spowodował napływ imigrantów (głównie Chińczyków Han). Rząd chiński zachęcał ludność chińską (Han) do zasiedlania regionu, stosując jako przynętę środki ekonomiczne. Działania te miały na celu zmianę struktury etnicznej na tym terenie. Dla przykładu w 1940 r. ponad 70% ludności stanowili Ujgurzy, natomiast 7% stanowili Chińczycy Han. W latach 1950 i 1960 rząd w Pekinie systematycznie organizował masowe migracje do Sinciangu. Polityka ta doprowadziła do gwałtownego wzrostu liczby Chińczyków Han w regionie – do ponad 40% w 1978 r. Odsetek Chińczyków Han nieznacznie spadł w 1980 r., ponieważ wielu młodych ludzi z innych części kraju, wysłanych tam w czasie rewolucji kulturalnej, powróciło do swoich rodzinnych stron, a także z powodu polityki jednego dziecka. W 1991 r. Ujgurzy stanowili 46% populacji regionu, podczas gdy Chińczycy Han stanowili 39%⁷.

Tabela 1. Demografia w Autonomicznym Regionie Sinciang-Ujgur

Mieszkańcy Autonomicznego Regionu Sinciang-Ujgur w latach	1945	1982	1996	2008
Ogólna liczba mieszkańców	3,6 milionów	13,1 milionów	16,8 milionów	21,3 milionów
Chińczycy Han	6,20%	40,30%	41,10%	39,20%
Ujgurzy	82,70%	45,70%	50,60%	46,10%
Hui	2,80%	4,30%	4,90%	4,50%
Kazachowie	1,10%	6,90%	8,00%	7,10%
Inni	7,20%	2,80%	2,80%	3,10%

Źródło: A. Howell, C.C. Fan, *Migration and Inequality in Xinjiang: A Survey of Han and Uyghur Migrants in Urumqi*, „Eurasian Geography and Economics” 2011, nr 52(1), s. 123.

Obecnie Autonomiczny Region Sinciang-Ujgur zamieszkuje 47 oficjalnie uznanych grup etnicznych, m.in. Ujgurów (46,10%), Han (39,20%), Kazachów (7,10%), Hui (4,50) oraz innych narodowości, m.in. Tadżyków, Kirgizów, i Mongołów (3,10%). Większość Chińczyków Han zamieszkuje północną część

⁶ A. Atli, *The Role of Xinjiang Uyghur Autonomous Region in the Economic Security of China*, „Oaka” 2011, nr 6, s. 112 oraz 118.

⁷ R. Lim, *China's Ethnic Policies in the Xinjiang Region*, „Washington Journal of Modern China” 2012, nr 10, s. 67–68.

regionu, gdzie warunki naturalne są przystępniejsze. Rdzenna ludność tego obszaru – Ujgurzy – dominują w południowej części. Większość z nich żyje z rolnictwa i hodowli. Rząd w Pekinie lokalizuje jednak większość inwestycji w północnej części regionu. To było głównym powodem powstania opozycji mniejszości etnicznej do chińskiej kontroli nad Sinciangiem i niepokoju w regionie w latach 90. XX w.⁸

Władze Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) podęgały do działań separatystycznych w Sinciangu poprzez propagandę komunistyczną, zachęcając Kazachów z tego regionu do przeniesienia się do Związku Radzieckiego i atakując działania ChRL. Przywódcy chińscy odpowiadali na te działania, wzmacniając granicę między Sinciangiem a ZSRR. Związek Radziecki poprzez rozgłośnię radiową w Taszkencie rozpowszechniał od 1967 r. propagandę skierowaną do Ujgurów, wzywając ich do zorganizowania powstania i buntu przeciwko władzom ChRL. ZSRR popierał pierwszą Republikę Wschodniego Turkiestanu, dodatkowo był zaangażowany w finansowanie i wspieranie separatystycznych organizacji ujgurskich w tym czasie. W odpowiedzi na politykę i propagandę ZSRR ponad 60 tys. Ujgurów i Kazachów uciekło z Sinciangu do Kazachskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej.

Działania separatystyczne w Regionie Autonomicznym Sinciang-Ujgur w kontekście współpracy rosyjsko-chińskiej

Po rozpadzie ZSRR i powstaniu nowych państw na obszarze tzw. Wschodniego Turkiestanu (Kazachstan, Kirgistan, Tadżykistan i Uzbekistan), region Sinciang pozostał w obrębie szczególnej uwagi rządu centralnego w Pekinie, ponieważ obawiano się wzrostu pantureckiego ruchu separatystycznego, szczególnie wśród młodzieży. Z tego powodu rząd w Pekinie zwiększył swoje wysiłki na rzecz poprawy warunków życia i rozwoju połączeń komunikacyjnych⁹ w Sinciangu oraz wzmocnił obecność wojskową w Sinciangu celem przeciwstawienia się terroryzmowi, separatyzmowi i ekstremizmowi religijnemu. Rozwój gospodarczy regionu nie doprowadził jednak do załagodzenia napięć etnicznych¹⁰. Utworzenie nowych państw w Azji Centralnej miało znaczący efekt pobudzający świadomość narodową Ujgurów, którzy domagali się odtąd większej autonomii regionalnej lub wręcz niepodległości. Odzwierciedleniem tych działań była fala demonstracji – m.in. w Urumczy,

⁸ X. Wu, X. Song, *Ethnic Stratification amid China's Economic Transition: Evidence from the Xinjiang Uyghur Autonomous Region* „Social Science Research” 2014, nr 44, s. 160.

⁹ Na wsparcie regionu wydano 18 mld. dolarów w 2001 r., natomiast w 1996 r. było to zaledwie 5,91 mld. dolarów.

¹⁰ M. Clarke, *China and the Shanghai Cooperation Organization: The Dynamics of “New Regionalism”, “Vassalization”, and Geopolitics in Central Asia*, [w:] *The New Central Asia. The Regional Impact of International Actions*, red. E. Kavalski, Singapore 2010, s. 123–124.

Jarkend oraz w Baiyin – w kwietniu 1990 r., podczas której, w wyniku tłumienia wystąpień przez oddziały chińskiej armii, zginęło około 6 tys. demonstrantów¹¹.

Państwa Azji Centralnej, z którymi ChRL posiada bezpośrednie granice, odnotowały mniej więcej od 1996 do 2001 r. znaczny rozwój radykalnego islamu wśród społeczności oraz organizacji islamskich, dążących do obalenia istniejących tam reżimów politycznych, i stwarzania w ich miejsce muzułmańskiego kalifatu. Władze ChRL postrzegają te działania jako zagrożenia w dwóch aspektach. Po pierwsze, jako zagrożenie zewnętrzne, czyli destabilizację systemu władzy w państwach Azji Centralnej, co może doprowadzić do chaosu, a tym samym pogorszenia się poziomu bezpieczeństwa w regionie. Po drugie – jako zagrożenie wewnętrzne, a mianowicie wzrost popularności radykalnego islamu wśród Ujgurów oraz rozwój powiązań między terrorystami z Sinciangu i państwami Azji Centralnej, np. z Islamskiego Ruchu Uzbekistanu¹² (IRU) i Hizb ut-Tahrir (HT)¹³. Destabilizacja w republikach Azji Centralnej niesłoby za sobą niewyobrażalne zagrożenie dla zachodnich granic ChRL.

Władze chińskie postrzegają własne państwo jako jednolity organizm, nie są więc skłonne tolerować w nim separatyzmów, ponadto Sinciang ma dla ChRL wielkie znaczenie ekonomiczne i strategiczne¹⁴. Początkowo niezadowolone Ujgurów, związane z chińską dominacją w regionie, było ograniczone do demonstracji i towarzyszących im zamieszek. Upadek Związku Radzieckiego i niezależność muzułmańskich centralnoazjatyckich republik radzieckich graniczących z Sinciangiem, jak również wzrost fundamentalizmu islamskiego na Bliskim Wschodzie, przyczyniły się do zwiększenia aktywności terrorystów w regionie.

¹¹ S.E. Hess, *Islam, Local Elites, and China's Missteps in Integrating the Uyghur Nation*, „Journal of Central Asian and Caucasian Studies” 2009, nr 7, s. 84.

¹² Islamski Ruch Uzbekistanu (IRU) jest jedną z najsilniejszych organizacji fundamentalistycznych na obszarze Azji Centralnej. Powstanie tego ugrupowania związane jest z represyjną polityką prezydenta Uzbekistanu Islama Karimowa, prowadzoną względem muzułmanów i opozycji politycznej, zwłaszcza w uzbeckiej części Kotliny Fergańskiej. W 2001 r. pojawiły się informacje medialne, że działalność IRU, która początkowo ograniczała się do terytorium Uzbekistanu, została rozszerzona na obszar Azji Centralnej i chińskiego regionu Sinciang. W ramach nowej, szerszej działalności jego nazwa została zmieniona na Islamski Ruch Turkiestanu (IRT). Od 2001 r. celem organizacji jest ustanowienie islamskiego kalifatu na obszarze obejmującym pięć republik centralnoazjatyckich – od wybrzeży Morza Kaspijskiego po chiński region Sinciang, zamieszkiwany przez blisko spokrewnioną z narodami Azji Centralnej muzułmańską i tureckojęzyczną grupę Ujgurów. Zob. więcej: K. Strachota, *Nowy system „nie-bezpieczeństwa” regionalnego w Azji Centralnej*, „Prace OSW” 2001, s. 13.

¹³ Partia ta, której pełna nazwa brzmi Hizb ut-Tahrir al-Islami (Partia Wyzwolenia), została założona w 1953 r. jako filia Braci Muzułmanów w Palestynie. Założycielem partii był Taki ad-Dina an-Nabahani. Niewiele jest informacji na temat liczby jej członków. Organizacja ta prowadzi aktywną działalność na całym świecie, również w Europie Zachodniej, np. w Wielkiej Brytanii. Działania w państwach Azji Centralnej podjęła na początku lat 90. XX w., wtedy to zaczęła tworzyć komórki organizacyjne, głównie w Kotlinie Fergańskiej. Zob. więcej: S. Zapaśnik, *Walczący islam w Azji Centralnej problem społecznej genezy zjawiska*, Wrocław 2006, s. 113–115.

¹⁴ G.R. Capisani, *op. cit.*, s. 320–321.

Dodatkowo destabilizacja sytuacji w Afganistanie wpływa na pogorszenie się poziomu bezpieczeństwa w regionie. Rzutuje ona również na poważne następstwa polityczne, gospodarcze i społeczne. Wizja zdestabilizowania układu sił w tym regionie ma wpływ na sytuację wewnętrzną w Federacji Rosyjskiej i ChRL z tego powodu, że oba państwa zintegrowały swoje wysiłki na rzecz stabilizacji i bezpieczeństwa regionalnego¹⁵ – i dlatego Federacja Rosyjska oraz ChRL wraz z państwami Azji Centralnej utworzyły Szanghajską Organizację Współpracy (SOW)¹⁶. Jest to organizacja międzynarodowa, która powstała 15 czerwca 2001 r. w Szanghaju¹⁷. Do jej podstawowych celów należy umocnienie wzajemnego zaufania i dobrych stosunków sąsiedzkich między państwami członkowskimi; wzajemna pomoc w efektywnej współpracy w sferze politycznej, naukowo-technicznej i kulturalnej, a także w sferze edukacji, energetyki, transportu, turystyki, obrony środowiska naturalnego i innych; wspólne zabezpieczenie i podtrzymanie pokoju, bezpieczeństwa i stabilności w regionie; dążenie do stworzenia demokratycznego, sprawiedliwego i racjonalnego nowego porządku międzynarodowego, zarówno politycznego, jak i ekonomicznego¹⁸. W 2004 r. na szczycie przywódców państw w Taszkencie została powołana w ramach organizacji Regionalna Struktura Antyterrorystyczna (RATS)¹⁹. Władze w Pekinie upatrują zagrożenie dla swojego bezpieczeństwa w „trzech postaciach zła”, czyli w terroryzmie, separatyzmie i ekstremizmie religijnym. Dlatego Chinom zależy na współpracy z krajami Azji Centralnej, ponieważ destabilizacja w tych państwach i przejęcie władzy przez radykalne muzułmańskie reżimy skomplikowałoby sytuację przy ich granicy²⁰.

ChRL uczestniczy w SOW przede wszystkim dla zapewnienia stabilnego rozwoju państwa. Oznacza to zmniejszenia wpływu polityki amerykańskiej w regionie, ponadto powstrzymywania sił separatystycznych działających od strony Wschodniego Turkiestanu. Pekin uważa zaangażowanie w SOW za jeden z kluczowych elementów budowania nowej polityki zagranicznej. Bezpieczeństwo wymaga bowiem zwalczania terroryzmu, ekstremizmu oraz separatyzmu,

¹⁵ E. Czarkowska, *Rosja i Chiny w Azji Środkowej: między współpracą a współzawodnictwem*, „Stosunki Międzynarodowe” 2012, nr 1, s. 182–183.

¹⁶ Więcej na temat Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW): P. Trzaskowski, *Institucjonalizacja współpracy w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy*, [w:] *Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, red. B. Bojarczyk, A. Ziętek, Lublin 2008, s. 225–228.

¹⁷ Tego samego państwa tworzące tę organizację przyjęły również Konwencję w sprawie zwalczania terroryzmu, separatyzmu i ekstremizmu.

¹⁸ M. Raquel Freire, R.E. Kanet, *Key Players and Regional Dynamics in Eurasia The Return of the "Great Game"*, New York 2010, s. 42–43.

¹⁹ A. Zamarajewa, *Interesy Chin w Azji Centralnej*, „Azja–Pacyfik” 2005, t. 8, s. 144.

²⁰ A. Ziętek, M. Misiągiewicz, *Działania Chińskiej Republiki Ludowej w regionie*, [w:] *Region Azji Centralnej jako obszar wpływów międzynarodowych*, red. B. Bojarczyka, A. Ziętek, Lublin 2008, s. 120–121.

który zagraża obu państwom²¹. Organizacja ta utrudnia działanie ekstremistom religijnym z Islamskiego Ruchu Uzbekistanu (IRU) czy Hizb ut-Tahir (Partia Wolności).

Jeżeli natomiast chodzi o Federację Rosyjską, to boryka się ona z tendencjami odśrodkowymi na Kaukazie. Problemem wciąż pozostaje Czeczenia, ale także w Inguszetii i Dagestanie dochodzi do aktów przemocy, organizowanych przez przeciwników oficjalnych władz. Państwom członkowskim zależy na poskromieniu separatyzmu i ekstremizmu, pozwoli to bowiem na utrzymanie swej integralności terytorialnej oraz promowanie sekularyzmu przeciwko fanatyzmowi religijnemu²².

Federacja Rosyjska i ChRL stoją na podobnym stanowisku w kwestii interwencji militarnej w Syrii przez państwa zachodnie. Rząd w Pekinie uważa, że kolejne naloty i bombardowania (po libijskich) są tylko narzędziem do zmiany reżimu Baszszara al-Asada, niosąc przy tym za sobą niebezpieczeństwo efektu domina, tzn. przeniesienia prodemokratycznych powstań, inspirowanych „arabską wiosną”, za Wielki Mur²³. Władze ChRL sprzeciwiają się utrwaleniu praktyki zbrojnej interwencji międzynarodowej w obronie cywilów, ze względu na problemy z ruchami separatystycznymi w Tybecie i Sinciangu. Z podobnymi dylematami boryka się także Federacja Rosyjska w Czeczenii, dlatego *veto* Chin i Rosji na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ wobec rezolucji potępiającej reżim Baszszara al-Asada, może oznaczać poparcie w stylu „dyktatura popiera dyktaturę” lub być przejawem wzajemnego zbliżenia się w celu stworzenia przeciwwagi dla mocarstwowej polityki Stanów Zjednoczonych (USA) na arenie międzynarodowej²⁴.

Można wyróżnić trzy etapy rozwoju ruchu separatystycznego w Sinciangu. Pierwszy okres datuje się od 1950 r., wówczas to doszło do zaledwie kilku zamieszek na tle etnicznym, bez odwoływania się wprost do religii. Drugi łączy się z okresem pogorszenia stosunków radziecko-chińskich na początku lat 60. XX w., kiedy regres sytuacji gospodarczej w ChRL oraz działania propagandy radzieckiej przyczyniły się do wzrostu niezadowolenia wśród Ujgurów. Trzeci etap przypada na początek lat 90. XX w., gdy okres przemian na świecie pobudził działania niepodległościowe w Sinciangu. Pojawiły się wezwania do walki o niezależność Wschodniego Turkiestanu. Wtedy to po raz pierwszy władze chińskie publicznie obwiniły wcześniej nieznaną grupę terrorystyczną – Islamską Partię

²¹ Z. Śliwa, D. Brązkiewicz, *Azja Centralna a bezpieczeństwo energetyczne Chin*, „Kwartalnik Bellona” 2011, nr 1, s. 40.

²² E. Van Wie Davis, *Uyghur Muslim Ethnic Separatism in Xinjiang, China*, „Asian Affairs: An American Review” 2008, nr 5, s. 18.

²³ Więcej na ten temat: M. Żakowska, *Interwencja humanitarna a pragmatyzm polityczny państw w stosunkach międzynarodowych*, „Kwartalnik Naukowy Ośrodka Analiz Politologicznych Uniwersytetu Warszawskiego e-Politikon” 2012, nr 3, s. 99–100.

²⁴ *Ibidem*.

Wschodniego Turkiestanu (IPWT) – o to, że, odwołując się do religii, namawia do powstania zbrojnego i budowy niepodległego państwa Ujgurów²⁵.

Od lat podejmowane są próby „chinizacji” Sinciang: Ujgurzy są zmuszani do przyswojenia chińskiego sposobu życia i obawiają się dominacji chińskiej kultury nad ich własną. W regionie tym nauka w szkołach odbywa się w języku chińskim, co prowadzi do zaniku znajomości języka ujgurskiego. Ujgurzy są grupą pokrzywdzoną również w dostępie do dóbr konsumpcyjnych, co stawia ich w niekorzystnej sytuacji w porównaniu do ludności Han. Na przykład gdy rząd ChRL sformułował strategię rozwoju regionów przygranicznych, dotyczącą polityki gospodarczej, skoncentrował się głównie na wydobyciu zasobów naturalnych, a Chińczycy Han byli głównymi beneficjentami tej polityki.

Konflikt etniczny w Regionie Autonomicznym Sinciang-Ujgur w północno-zachodniej części ChRL trwa już od dziesięcioleci. Obszar ten, obok Tybetu, uznawany jest za najmniej stabilny. Władze chińskie podkreślają przy tym pilną potrzebę lepszego zarządzania różnorodnością religijną i etniczną kraju. Według danych statystycznych od 1990 do 2001 r. grupy terrorystyczne w ChRL zorganizowały co najmniej 200 zamachów. W ich wyniku 162 osoby zginęły, a 440 zostało rannych. Na początku lutego 1997 r. chińska policja przeprowadziła w miejscowości Yining obławę na modlących się w meczecie w czasie Ramadanu Ujgurów za – jak to określono – „nielegalną działalność religijną” i „działania separatystyczne”²⁶. Wiadomości o aresztowaniu działaczy niepodległościowych pochodzenia ujgurskiego, a także o prześladowaniu osób, które wskrzeszały i kultywowały elementy tradycyjnej kultury ujgurskiej, w tym spotkań znanych jako *meshrep*, wywołała dużą antychińską manifestację. 5 lutego 1997 r., po dwóch dniach protestów, podczas których podnoszono m.in. hasła: „Bóg jest wielki” i „Niepodległość dla Sinciang”, demonstranci zostali spacyfikowani przez Chińską Armię Ludowo-Wyzwoleńczą za pomocą ostrej amunicji. Oficjalne rządowe raporty mówiły o 9 ofiarach śmiertelnych, podczas gdy opozycyjne raporty szacowały liczbę zabitych od 100 do 167 osób. Natomiast aż 1600 ludzi zostało aresztowanych pod zarzutem separatyzmu oraz prowadzenia działalności przestępczej i kontrrewolucyjnej. Była to jedna z pierwszych w Sinciangu tak duża, przeprowadzona na masową skalę manifestacja od 1962 r.²⁷

Następnym incydentem był zamach autobusowy w Urumczy z 25 lutego 1997 r. Bomby zostały podłożone w trzech autobusach (linii 10, 44 i 2). Zginęło 9 osób, w tym co najmniej 3 dzieci, a około 74 osób zostało rannych. Dodatkowo w ładunkach wybuchowych zostały umieszczone kulki stalowe, śruby i gwoździe, co przyczyniło się do zwiększenia liczby ofiar i rannych. Od końca lat 90.

²⁵ D. Wang, *East Turkestan Movement in Xinjiang*, „Journal of Chinese Political Science” 1998, nr 1, s. 4–5.

²⁶ *Ibidem*, s. 5–6.

²⁷ *Uighur Developments in the 1990s*, 22.02.2014, GlobalSecurity.org, <http://www.global-security.org/military/world/war/uighur-5.htm> [dostęp: 12.04.2017].

XX w. do połowy 2006 r. sytuacja w Sinciangu była stosunkowo spokojna i stabilna, choć napięcia między grupami etnicznymi pozostały²⁸.

5 stycznia 2007 r. chińska policja przeprowadziła w Sinciangu aresztowania osób podejrzanych o członkostwo w Islamskim Ruchu Wschodniego Turkiestanu. W trakcie akcji policji zginęło 18 oskarżonych o terroryzm, a 17 osób zatrzymano. Władze chińskie oświadczyły, że skonfiskowały granaty, pistolety i prowizorycznych ładunki wybuchowe. Przywódczyni światowego Kongresu Ujgurów – Rebiya Kadeer – kwestionowała motywów działań policji chińskiej, oskarżając ją o sfabrykowanie dowodów²⁹.

9 marca 2008 r. władze chińskie poinformowały o udaremnieniu zamachu na samolot China Southern Airlines (lot CZ6901) z Urumczy do Pekinu. Aresztowano kobietę i mężczyznę, którzy planowali wysadzić samolot³⁰. 21 lipca 2008 r. przed Igrzyskami Olimpijskimi w mieście Kunming na południu ChRL doszło do eksplozji bomb w dwóch autobusach, w wyniku których zginęły 2 osoby, a 14 zostało rannych. Następnie rankiem 4 sierpnia 2008 r. w mieście Kaszgar, w zachodniej części prowincji Sinciang, doszło do ataku terrorystycznego, zorganizowanego przez dwóch mężczyzn podejrzanych o powiązania z ujgurskim ruchem separatystycznym. Mężczyźni wjechali samochodem w grupę policjantów, a później zaczęli rzucić w nich domowej roboty materiałami wybuchowymi i atakować za pomocą maczet. W wyniku tego śmierć poniosło 16 policjantów, a kolejnych 16 zostało rannych³¹.

Najtragiczniejszymi w skutkach były wydarzenia z lipca 2009 r., gdy w zamieszkach na tle etnicznym, związanych z napływem Chińczyków Han do Sinciangu, do których doszło w Urumczy, zginęło około 200 osób³². Były to najkrwawiej stłumione zamieszki od czasów masakry na placu Tiananmen w 1989 r. Władze lokalne Sinciangu twierdziły, że pretekstem do wywołania zamieszek był incydent z końca czerwca 2009 r.: w fabryce zabawek w prowincji Guangdong na południu ChRL doszło do niepokoju społecznego po nagłośnieniu sprawy gwałtu, dokonanego przez Ujgura na chińskiej dziewczynie. Jednak do antagonizmów dwóch grup etnicznych dochodzi często również z pobudek ekonomicznych (Ujgurzy mniej zarabiają i mają gorszą pracę) oraz religijnych (Ujgurzy są

²⁸ H. Brent, *The Pacification of Xinjiang: Uighur Protest and the Chinese State, 1988–2002*, „Problems of Post-Communism” 2007, nr 54, s. 48–62.

²⁹ China “anti-terror” raid kills 18, 24.03.2014, BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/6241073.stm> [dostęp: 10.02.2017].

³⁰ E. Van Wie Davis, *China Confronts its Uygur Threat*, 10.02.2016, “Asia Times Online”, <http://www.atimes.com/atimes/China/JD18Ad01.html> [dostęp: 10.02.2017].

³¹ M. Bi, *Terrorist plot suspected in violent attack on police in west China’s Xinjiang*, 10.01.2016 http://news.xinhuanet.com/english/2008-08/04/content_8953646.htm [dostęp: 10.11.2017].

³² Y. Shichor, *Blow Up: Internal and External Challenges of Uygur Separatism and Islamic Radicalism to Chinese Rule in Xinjiang*, „Asian Affairs: An American Review” 2005, nr 1, s. 120-121.

muzułmanami, co budzi poczucie zagrożenia w Chińczykach Han)³³. 24 kwietnia 2013 r. doszło do starć w Bachu między grupą uzbrojonych mężczyzn a policją. Co najmniej 21 osób zostało zabitych, w tym 15 policjantów i urzędników. Następnie 26 czerwca 2013 r. grupa uzbrojonych w noże Ujgurów zaatakowała posterunek lokalnej policji w mieście Lukqun w południowo-wschodniej Sinciangu i zabiła 24 osób, w tym 2 policjantów. Warty odnotowania jest również akt terrorystyczny dokonany 28 października 2013 r. – atak samobójczy na placu Tiananmen w Pekinie, będący pierwszym atakiem separatystów Ujgurskich w stolicy.

Następny rok również nie był spokojny dla Sinciangu. 1 marca 2014 r. grupa uzbrojonych w noże napastników zaatakowała ludzi na stacji kolejowej Kunming, zabijając co najmniej 29 osób i raniąc 130. 28 lipca 2014 r. doszło do incydentu w mieście Huangdi: chińskie media państwowe podały, iż 37 cywilów zostało zabitych przez grupę uzbrojonych w noże i ostre narzędzia Ujgurów. Aresztowano 215 napastników, 30 samochodów policyjnych zostało uszkodzonych lub zniszczonych, a dziesiątki Ujgurów i Chińczyków Han zabito lub zraniono. Wreszcie 30 lipca 2014 r. imam największego chińskiego meczetu Jume Tahir został zabity po porannych modlitwach, prawdopodobnie z uwagi na swoje zbyt prochińskie poglądy.

Rola islamu w polityce Regionu Autonomicznego Sinciang-Ujgur

Wielu naukowców dostrzega konsolidację fundamentalistów i wzrost znaczenia tzw. „wojującego islamu” w Sinciangu oraz wskazuje na dane, które obrazują zwiększenie liczby meczetów w regionie. Od 1989 r. liczba meczetów w Sinciangu zwiększyła się niemal sześciokrotnie, a wielu imamów wyjeżdżało na pielgrzymki do Mekki, skąd przywoziło literaturę religijną, podsycając dodatkowo islamski fundamentalizm w regionie. Ujgurzy starają się ominąć rządowy zakaz działalności religijnej, organizując tajne spotkania. Odnotowano również wzrost liczby studentów religijnych. Działania te są spowodowane przede wszystkim rosnącym poczuciem alienacji, nierównościami i prześladowaniami, które popychają Ujgurów w kierunku radykalnego islamu³⁴.

Władze ChRL obwiniają również za wzrost separatyzmu i fundamentalizmu religijnego wśród Ujgurów organizacje międzynarodowe i „siły zewnętrzne”, jako wspierające i finansujące oraz dążące tym samym do osłabienia rządów centralnych w Pekinie. Dodatkowo twierdzą, że ochrona praw człowieka, wolności religii czy interesów mniejszości etnicznych stanowi tylko deklarację, głoszone w celu uniknięcia odpowiedzialności na forum międzynarodowym za działania terrorystyczne. ChRL od dawna widzi w grupach separatystycznych,

³³ M. Kruczkowska, *Masakra Ujgurów w Chinach*, 07.07.2009, http://wyborcza.pl/1,75477,6795134,Masakra_Ujgurow_w_Chinach.html [dostęp: 12.11.2017].

³⁴ Y. Shichor, *op. cit.*, s. 122–123.

w szczególności w Islamskim Ruchu Wschodniego Turkiestanu, Partii Reformatorów Islamskich, zagrożenie dla integralności państwa, przypisując im większą liczbę zamachów terrorystycznych, które miały miejsce na terytorium Chin. Od ataków na World Trade Center i Pentagon z 11 września 2011 r. grupy te uznawane są za organizacje terrorystyczne w większości krajów świata³⁵.

Przez dziesięciolecia izolacjonistyczny charakter chińskiej polityki powodował ograniczony dostęp do ideologii religijnych z innych państw muzułmańskich. Dlatego dopiero na początku lat 90. XX w., gdy przepływ informacji był większy, władze chińskie zdały sobie sprawę z rosnącego zagrożenia i zaczęły reagować na coraz silniejszy ruch separatystyczny Wschodniego Turkiestanu. Odbywało się to na trzech płaszczyznach – dyplomatycznej, społecznej i wojskowej³⁶.

Na płaszczyźnie dyplomatycznej władze w Pekinie od początku powstania nowych państw w Azji Centralnej dążyły do nawiązania z nimi bardzo dobrych relacji. Miało to na celu uniemożliwienie separatystom z Sinciangu uzyskania pomocy ze strony nowo powstałych i graniczących z tym regionem państw – Kazachstanu, Kirgistanu i Tadżykistanu. Dyplomacja chińska na spotkaniu w Szanghaju w kwietniu 1996 r. dążyła do podpisania z Federacją Rosyjską i państwami Azji Centralnej wspólnej deklaracji przeciwko trzem rodzajom zagrożeń – separatyzmowi, ekstremizmowi i terroryzmowi. Przedstawiciele tych państw spotkali się później w czerwcu 1998 r. w Ałma-Acie w celu omówienia dalszej współpracy w tych kwestiach. Dodatkowo pokazem siły były zorganizowane na dużą skalę w sierpniu 2001 r. manewry wojskowe, które trwały prawie miesiąc. W ćwiczeniach brało udział ponad 50 tys. Żołnierzy, wyposażonych w pojazdy bojowe oraz myśliwce³⁷.

Na poziomie społecznym władze ChRL dążą do powstrzymania islamskiego odrodzenia w Sinciangu, próbując wtłoczyć islam w ściśle regulowane, oficjalne ramy. Praktyki religijne, które prowadzą niezarejestrowani ulemowie, są zabronione, podobnie jak wszelkie nielicencjonowane prywatne szkoły i klasy Koranu, w których uczy się islamu niezgodnie z obowiązującym w kraju kanonem. Muzułmańscy duchowni w Sinciangu, mianowani przez administrację państwową, muszą być absolwentami Islamskiego Instytutu Religijnego w Sinciangu oraz podpisać zobowiązanie do lojalności wobec rządu chińskiego. Budowa nowych meczetów, a także drukowanie i kolportaż materiałów religijnych, które nie zostały zatwierdzone i opublikowane przez Biuro Spraw Religijnych Sinciangu, jest zakazane. Wskazanej organizacji podlega pięć oficjalnych religii

³⁵ B. Xu, H. Fletcher, J. Bajoria, *The East Turkestan Islamic Movement (ETIM)*, 12.01.2015, <http://www.cfr.org/publication/9179> [dostęp: 12.01.2018].

³⁶ J. Smith Finley, *Chinese Oppression in Xinjiang, Middle Eastern Conflicts and Global Islamic Solidarities among the Uyghur*, „Journal of Contemporary China” 2007, nr 16(53), s. 642–643.

³⁷ E. Van Wie Davis, *op. cit.*, s. 18–19.

w ChRL: katolicyzm, protestantyzm, islam, buddyzm i taoizm. Jej zadaniem jest monitorowanie działalności religijnej w państwie. Na płaszczyźnie społecznej władze deklarują chęć wyrównania szans Ujgurów w stosunku do ludności Han, ale jednocześnie prowadzą politykę migracji do Sinciangu Chińczyków Han. Powoduje to rozbieżności między tymi grupami etnicznymi, co może wpłynąć na zwiększenie napięć i konfliktów. Próbę wykorzystania narzędzi ekonomicznych w celu rozwiązania problemu separatyzmu etnicznego w Sinciangu odzwierciedla wieloletnie przekonanie rządu w Pekinie, że większość ludzi dąży do dobrobytu i godziwego życia dla siebie i swoich rodzin, a nie do niezależności politycznej³⁸.

Ujgurzy są prześladowani i dyskryminowani ze względu na wyznawaną przez nich religię. Ci, którzy zdecydowali się praktykować islam, mogą używać tylko zatwierdzonych przez państwo wersji Koranu. Mężczyźni pracujący w sektorze publicznym nie mogą nosić brody, a kobiety – hidżabu. Państwo chińskie kontroluje zarządzanie wszystkimi meczetami, co wielu Ujgurów uznaje za tłamszenie tradycji religijnych, które stanowią zasadniczą część ich tożsamości narodowej. Ujgurskim dzieciom zabrania się uczestniczenia w obrzędach religijnych. Imamowie nie mogą zajmować wysokich stanowisk państwowych, a także wykonywać zawodu nauczyciela. Ponadto radykalni imamowie są zwalczani przez władze chińskie i zastępowani przez podporządkowanych im duchownych. Władze ChRL utrzymują ścisły nadzór nad regionem, wspierając „umiarkowany islam” pod kierownictwem „imamów krajowych”, których zatrudnia rząd³⁹.

ChRL jest ważnym mocarstwem regionalnym, a także wzrastającą potęgą gospodarczą na arenie międzynarodowej. Dlatego Region Autonomiczny Sinciang-Ujgur odgrywa istotną strategiczną rolę w dziedzinie bezpieczeństwa i rozwoju gospodarczego tego państwa. W wymiarze bezpieczeństwa ChRL dąży do osiągnięcia stabilizacji w regionie, pragnie także kontrolować sytuację w Sinciangu. W wymiarze ekonomicznym niezakłócony dostęp do surowców energetycznych z tego obszaru jest kluczowy dla dalszego rozwoju i wzrostu gospodarczego w kraju⁴⁰. W tym celu powstał w 2009 r. z inicjatywy rządu w Pekinie rurociąg, łączący kazachskie pola naftowe w Aktobe z Sinciangiem. Przepustowość nowego ropociągu wynosi 20 mln ton. Uruchomienie rurociągu przyczyniło się do zwiększenia importu ropy naftowej na rynek chiński i dywersyfikacji jej transportu, co zwiększy bezpieczeństwo dostaw tych surowców do ChRL. Dodatkowo stabilizacja sytuacji w Sinciangu dla władz w Pekinie ma znaczenie w sytuacji realizacji „współczesnego Jedwabnego Szlaku”, który ma prowadzić właśnie przez ten region do państw Azji Centralnej, a dalej do Europy.

³⁸ D. Wang, *op. cit.*, s. 7–8.

³⁹ *Communist China's control over East Turkestan*, East Turkestan Net, <http://www.eastturkestan.com/china04.html> [dostęp: 2.12.2017].

⁴⁰ Ł. Niewiadomski, *Stosunki chińsko-rosyjskie i ich wpływ na świat*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2006, nr 1, s. 146.

Ujgurskie organizacje separatystyczne

Organizacje ujgurskie były małe, słabe i źle skoordynowane. Próby utworzenia takiej, która łączyłaby wszystkie grupy, zakończyły się niepowodzeniem. W przeciwieństwie do Tybetu, w którym niekwestionowane przywództwo Dalajlamy pozwoliło na zjednoczenie wszystkich Tybetańczyków, ponadnarodowemu ruchowi ujgurskiemu brakowało spójności, a przede wszystkim przywództwa, zwłaszcza po śmierci Isy Yusufa Alpekina w 1995 r. Władze chińskie uważają, że za wybuch przemocy odpowiedzialna jest przebywająca w Stanach Zjednoczonych Ameryki Rabije Kadir, szefowa Światowego Kongresu Ujgurów. Kadir odrzuca oskarżenia, deklarując, że „nigdy nie zaszkodzi relacjom między dwoma społecznościami zamieszkującymi Sinciang”. Władze chińskie swoją postawą tylko zaogniają relację z Ujgurami, co może doprowadzić w przyszłości do jeszcze większej radykalizacji skrajnych grup ujgurskich, a co za tym idzie – tragiczniejszych w skutkach zamieszek i niepokojów społecznych w prowincji⁴¹.

Jest wiele grup, które dążą do niezależności regionu Sinciang. Nie każdej przyświeca taki sam cel. Różnią je wizje autonomii oraz znaczenie, jakie przyszłe państwo ujgurskie miałyby odgrywać na arenie międzynarodowej. Grupy te dzielą się na takie, które pragną utworzyć państwo świeckie, oraz takie, które za cel stawiają sobie utworzenie islamskiej teokracji. Poza Islamskim Ruchem Wschodniego Turkiestanu działają także: Organizacja Wyzwolenia Wschodniego Turkiestanu, Światowy Kongres Ujgurów oraz Centrum Informacji Turkiestanu. Rząd chiński uznał te organizacje za ugrupowania terrorystyczne. Twierdzi, że ich dążeniem jest doprowadzenie do rozbicia integralności państwa chińskiego. Oskarża je o prowadzenie działalności terrorystycznej w Sinciangu, a także w innych regionach państwa. Przypisuje im aktywność przestępczą, w tym zabójstwa, zamachy, podpalenia i napaści. ChRL wzywa społeczność międzynarodową do wspólnego działania przy zwalczaniu wymienionych organizacji ujgurskich, w szczególności przez zamrożenie ich funduszy, wprowadzenie zakazu działalności tych ugrupowań i, ostatecznie, przez ich likwidację.

W latach 90. XX w. powstała najsilniejsza organizacja separatystyczna: Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu. Jest to islamska organizacja terrorystyczna, prowadząca działalność głównie w ChRL, założona przez Hasana Mahsuma⁴², znanego również jako Abu Muhammad al-Turkeستاني, który był jej

⁴¹ Kolejni skazani po zamieszkach w Urumczy, 3.12.2009, „Rzeczpospolita”, <http://www.rp.pl/artukul/34,400755.html> [dostęp: 2.12.2017].

⁴² Hasan Mahsum od wczesnych lat młodości był zaangażowany w ruch niepodległego Turkiestanu. Został aresztowany w październiku 1993 r. przez chińską policję za działalność terrorystyczną i skazany na trzy lata reedukacji poprzez pracę. Po ucieczce z ChRL w 1997 r. Hasan Mahsum mieszkał kolejno w Afganistanie i Pakistanie. Władze ChRL oskarżyły go o kierowanie serią zamachów terrorystycznych, w tym m.in. w Urumczy 4 lutego 1999 r., a także o popełnienie brutalnych morderstw w regionie Khotan 14 grudnia 1999 r. Zob. *FM Spokesman Confirms Death of Wanted Terrorist*, „Beijing Time”, 25.12.2003, http://en.people.cn/200312/25/eng20031225_131190.shtml [dostęp: 12.12.2017].

przywódcą. Został zabity przez pakistańską armię w trakcie operacji antyterrorystycznej, podczas nalotu na obozy szkoleniowe Al-Kaidy w południowym Waziristanie 2 października 2003 r. Po śmierci Hasana Mahsuma przywództwo Islamskiego Ruchu Wschodniego Turkiestanu objął Abdul Haq i piastował to stanowisko do czasu, gdy został zabity przez pocisk wystrzelony z bezzałogowego drona 15 lutego 2010 r.⁴³ Później jego miejsce zajął Abdul Shakoor al-Turkistani, który 24 sierpnia 2012 r. również zginął w północnym Waziristanie. Obecny liderem Islamskiego Ruchu Wschodniego Turkiestanu jest Abdullah Mansour. W marcu 2014 r., w wywiadzie przeprowadzonym dla agencji Reuters gdzieś w północnym Waziristanie, Abdullah Mansour stwierdził, że jego świętym obowiązkiem jest dalsza walka z ChRL⁴⁴.

Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu jest jedną z najbardziej skrajnych grup założonych przez Ujgurów. Powołano ją do życia w 1997 r., a jej celem jest odłączenie Sinciangu od ChRL i stworzenie niepodległego państwa islamskiego, zwanego Wschodnim Turkiestanem. W skład tego państwa miałyby wchodzić zachodnia część ChRL oraz tureckojęzyczni mieszkańcy państw Azji Centralnej. Chociaż Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu dąży do ustanowienia niezależnego islamskiego reżimu w nowym państwie, większość Ujgurów nie popiera stworzenia państwa wyznaniowego⁴⁵. Członkowie Islamskiego Ruchu Wschodniego Turkiestanu korzystają ze schronienia w kontrolowanym przez Talibów Afganistanie, gdzie przechodzą szkolenia oraz współpracują z Talibami i Islamskim Ruchem Uzbekistanu oraz z Islamską Unią Dżihadu⁴⁶.

Reżim komunistyczny obawia się, że ChRL może ucierpieć, jeżeli regionalne ruchy separatystów zyskają na popularności. Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu od dawna jest uznawany za organizację terrorystyczną. Ponadto bojownicy ujgurscy przechodzą szkolenia w bazach na terenie Afganistanu i Pakistanu, a później wysyłani są do ChRL w celu dokonania zamachów terrorystycznych. Swoją popularność pragną zwiększyć również poprzez aktywność w Internecie, gdzie nawołują do powstania przeciwko chińskiemu reżimowi. Obecnie pojawiły się informacje, że Ujgurzy walczą w Syrii i Iraku w szeregach Państwa Islamskiego (PI). Środki finansowe na swoją działalność uzyskują od sponsorów pochodzących z państw Zatoki Perskiej oraz z nielegalnego przemytu narkotyków – heroiny i opium. Lider organizacji Hahsan Mahsum zaprzecza jednak, jakoby Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu miał jakiegokolwiek powiązania z Al-Kaidą⁴⁷.

⁴³ B. Roggio, *Al Qaeda-linked Chinese Terrorist Leader Reported Killed in US Strike in Pakistan*, „FDD’s Long War Journal”, 1.03.2015, http://www.longwarjournal.org/archives/2010/03/al_qaedalinked_chine.php [dostęp: 20.05.2017].

⁴⁴ S. Mehsud, M. Golovkina, *From his Pakistan Hideout, Uighur Leader Vows Revenge on China*, 14.03.2014, <http://www.reuters.com/article/2014/03/14/us-pakistan-ughurs-idUSBREA2D0PF20140314> [dostęp 20.12.2017].

⁴⁵ B. Xu, H. Fletcher, J. Bajoria, *op. cit.*

⁴⁶ J. Lang, *Zbrojni radykałowie islamscy Azji Centralnej*, Warszawa 2013, s. 34.

⁴⁷ *Ibidem*.

Po serii zamachów z 11 września 2001 r. ChRL ostrzegła administrację prezydenta USA George'a W. Busha, że Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu jest organizacją powiązaną z Al-Kaidą. Rząd w Pekinie manipuluje problemem separatyzmu Ujgurów, aby dostosować się do konkretnych potrzeb w danym czasie. Usiłuje budować obraz lojalnego i zaufanego partnera Stanów Zjednoczonych Ameryki w globalnej walce z terroryzmem, momentami wyolbrzymiając zagrożenie ze strony organizacji ujgurskich⁴⁸. Niemniej jednak wielu bojowników Islamskiego Ruchu Wschodniego Turkiestanu walczyło w szeregach Al-Kaidy. Wojska amerykańskie schwytały dwudziestu dwóch Ujgurów w Afganistanie. Obecnie są oni przetrzymywani w bazie marynarki wojennej USA w Guantanamo na Kubie. ChRL potraktowała walkę z Islamskim Ruchem Wschodniego Turkiestanu jako walkę z międzynarodowym terroryzmem i oskarżyła tę organizację o powiązania z Al-Kaidą⁴⁹.

W sierpniu 2002 r. administracja prezydenta USA George'a W. Busha zamroziła konta bankowe tej organizacji, a w następnym miesiącu Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu został wskazany przez Komitet ds. Sankcji Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych jako podmiot powiązany z Osamą bin Ladenem, Al-Kaidą i Talibami. Jednakże krytycy twierdzą, że USA podjęły taką decyzję ze względów czysto politycznych, chcąc uspokoić władze w Pekinie. Chiński rząd oskarża ujgurskich terrorystów o podkładanie bomb pod autobusy, budynki instytucji rządowych, a także w miejscach publicznych, jak rynki i place. Zdaniem wielu ekspertów szczegółowe, wiarygodne informacje na temat Islamskiego Ruchu Wschodniego Turkiestanu trudno jest zdobyć, a sama organizacja nie dzieli się danymi dotyczącymi jej wielkości, ewentualnej działalności terrorystycznej czy powiązań z terroryzmem. Niemniej zastanawiającym wydaje się fakt, iż niedawno Stany Zjednoczone Ameryki oskarżyły Chiny o wykorzystanie wojny z terroryzmem dla własnych celów, a mianowicie do zwalczania dysydentów politycznych w regionie. Jednakże organizacja ta widnieje na liście organizacji terrorystycznych Departamentu Stanu USA. Prawdopodobnie Chińczycy mają nadzieję, że dzięki prowadzeniu wspólnej walki z terroryzmem, administracja waszyngtońska ograniczy protesty przeciw łamaniu praw człowieka w Sinciangiu i w całym Chinach⁵⁰.

Międzynarodową organizacją, która w sposób pokojowy stara się uzyskać niepodległość dla Turkiestanu Wschodniego i reprezentuje jego interesy na świecie, jest Światowy Kongres Ujgurów z siedzibą w Monachium. Organizacja ta powstała 16 kwietnia 2004 r. z połączenia Kongresu Narodowego Turkiestanu

⁴⁸ Y. Shichor, *op. cit.*, s. 124.

⁴⁹ *Terrorist Activities Perpetrated by "Eastern Turkistan" Organizations and Their Links with Osama bin Laden and the Taliban*, 29.11.2001, <http://www.fmprc.gov.cn/ce/ceee/eng/ztlm/fdkbzy/t112733.htm> [dostęp: 12.06.2017].

⁵⁰ *East Turkestan: A Crossroad Of Civilizations*, East Turkestan Net, <http://www.eastturkestan.com/china03.html> [dostęp: 12.01.2018].

Wschodniego i Światowego Kongresu Młodych Ujgurów. Głównym celem tej organizacji jest promowanie prawa Ujgurów do pokojowych i demokratycznych środków wpływania na politykę w Sinciangu i określenia jego przyszłego statusu politycznego. Światowy Kongres Ujgurów jest organizacją demokratyczną, a jej naczelnym organem jest Zgromadzenie Generalne, które wybiera władze organizacji i grupuje większość organizacji ujgurskich na świecie, opowiadających się za obroną praw człowieka, wolności religijnej i demokracji, niezależności i samostanowienia dla Turkiestanu Wschodniego. Przywódczynią tej organizacji jest Rabije Kadir, wielokrotnie nominowana do Pokojowej Nagrody Nobla. Rząd ChRL uznaje Światowy Kongres Ujgurów za organizację terrorystyczną, a jej działalność na terytorium Chin oraz przynależność do niej jest zabroniona⁵¹.

Islam jest integralną częścią tożsamości Ujgurów. Przyjęty przez nich w X w., łączy w sobie także wierzenia innych lokalnych religii dominujących wcześniej na tym obszarze, głównie buddyzmu. Ujgurski nacjonalizm zaczął kształtować się w latach 20. i 30. XX w. Wówczas to etnopolityka stała się ważniejsza od religii, na co przede wszystkim miał wpływ świecki model rządów w Turcji. Pierwszą strukturą polityczną była Republika Wschodniego Turkiestanu, która powstała w latach 1933–1934. Następnie pod auspicjami sowieckiego ateizmu rewolucyjnego powstała druga republika Wschodniego Turkiestanu (1944–1949). Po jej utworzeniu ChRL zaczęła prześladować wyznawców islamu. Odrodzenie się tej religii wśród Ujgurów i zwiększenie jej wpływu od końca 1970 r. i początku 1980 r. było wynikiem zewnętrznego rozwoju, w tym wzrostu radykalizmu islamskiego w Iranie, sowieckiej okupacji Afganistanu i upadku Związku Radzieckiego⁵². Jak już wspomniano, Ujgurzy posiadają silne więzi etniczne i religijne łączące ich z wyznającymi islam ludami tureckimi Azji Centralnej. Obecnie radykalni działacze organizacji niepodległościowych w Sinciangu, dążący do stworzenia niepodległego państwa islamskiego, postrzegają znajdującą się w Azji Centralnej Dolinę Fergańską jako główną drogę przemytu broni i ludzi, ale także przenoszenia idei radykalnego islamu do ChRL⁵³. Islam stał się narzędziem umożliwiającym uzyskanie niepodległości, a „święta wojna” toczy się przeciwko władzom w Pekinie. Młodzi Ujgurzy, biorący udział w wojnie w Afganistanie, nabywają doświadczenia wojskowego do prowadzenia „dżihadu” w Sinciangu. Niestety, młode pokolenie czerpie swoje inspiracje do walki o niepodległość z mitologii dżihadu oraz panislamizmu.

Społeczność międzynarodowa po 11 września 2011 r. dała niejako przyzwolenie chińskim przywódcom do stosowania represji wobec Ujgurów. Słowo „wahabizm” stało się nazwą ogólną dla wszystkich ruchów islamskich. Niektóre środowiska i organizacje ujgurskie dążą do pełnej niepodległości, inne po prostu

⁵¹ Zob. oficjalna strona Światowej Organizacji Ujgurów: <http://www.uyghurcongress.org/en/> [dostęp: 12.02.2016].

⁵² Y. Shichor, *op. cit.*, s. 127.

⁵³ H. Głębocki, *op. cit.*, s. 190.

pragną większej autonomii, polepszenia bytu ekonomicznego i zaprzestania łamania praw człowieka oraz dyskryminacji. Patrząc na obecną sytuację mniejszości ujugurskiej, raczej nie należy się spodziewać poprawienia jej położenia. Dodatkowo działalność Islamskiego Ruchu Wschodniego Turkiestanu, odwołująca się do skrajnego islamu, nie przynosi pozytywnego odbioru walki o niepodległość na świecie. W erze walki z terroryzmem ugrupowania mające powiązania z Al-Kaidą i z innymi organizacjami terrorystycznymi są postrzegane negatywnie. Efekty tego odczuwa przede wszystkim zwykła ludność ujugurska. Walka z terroryzmem stanowi dla chińskich władz doskonałe uzasadnienie represyjnej polityki wobec całego regionu. Władze chińskie prowadzą regularne działania militarne przeciwko ujugurskim separatystom w Sinciang, koncentrując się na aresztowaniach i przeprowadzaniu procesów sądowych, które nie są uznawane za rzetelne, zwłaszcza w kraju, gdzie powszechne są przypadki łamania praw człowieka.

Podsumowanie

Trudno przypuszczać, by któraś ze stron zrezygnowała z realizacji swoich celów. Nie można również jednoznacznie określić, w jakim kierunku rozwinie się islam w Sinciang, ponieważ pogłębiające się niezadowolenie społeczne i nierówności między obiema grupami etnicznymi oraz autorytarny system rządów ChRL tudzież zwalczanie wszelkich niezależnych organizacji może owocować nasileniem się radykalnych haseł i postaw mieszkańców tego regionu. Jednocześnie istnieje obawa, czy sukcesem zakończą się działania mające na celu stabilizację sytuacji w Afganistanie. Niepowodzenie tej misji może skutkować destabilizacją całego regionu, a tym samym utrzyma się miejsce służące szkoleniu i ukrawaniu się islamskich bojowników z Sinciang.

Z jednej strony występuje bezkompromisowość i rządy twardej ręki, charakteryzujące poczynania chińskich polityków, z drugiej: dysponujący coraz lepszym zapleczem i wyszkoleniem ujugurscy bojownicy. Sprawia to, że niemożliwa jest zmiana postawy – ani jednej, ani drugiej strony sporu, a tym samym podjęcie konstruktywnego dialogu. Większość badaczy uważa, że Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu w Sinciang nie stwarza poważnego zagrożenia dla integralności terytorialnej ChRL i stabilności w tym regionie. Mało prawdopodobne jest także, aby rządy państw Azji Centralnej wsparły separatystów z Sinciang. Są one znacznie bardziej zainteresowane promowaniem handlu z Chinami niż angażowaniem się w konflikty etniczne. Dodatkowo „wojujący Islam” postrzegany jest raczej w kategoriach zagrożenia dla stabilności ich rządów. Dodatkowo władze ChRL dążą do unormowania sytuacji w Sinciang nie tylko ze względów politycznych i społecznych, ale przede wszystkim z uwagi na bezpieczeństwo dostaw surowców energetycznych. Dodatkowo uległość wobec separatyzmu ujugurskiego może skutkować radykalizowaniem się żądań innych mniejszości etnicznych w Chinach.

Islamic separatism in the autonomous region of Xinjiang Uyghur

In the mid-80s. the separatist group, acting individually so far, have joined forces. This move made it clear to the authorities that the PRC are a huge threat pose to the integrity of the Chinese state. One of such organization is the Islamic Movement of Eastern Turkestan. It is an organization of Muslim separatist militants. The aim of the Islamic Movement of Eastern Turkestan is the separation from the PRC and creation of an independent state called East Turkestan. Its area would cover a large part of western China, as well as some regions lying in post-Soviet Central Asia republics. PRC authorities accuse Uighur separatists for the bombing buses, buildings, government institutions, and in public places such as markets, squares.

Key words: terrorism, separatism, Central Asia, Islam, ethnopolitics

Separatyzm islamski w regionie autonomicznym Sinciang-Ujgur

W połowie lat 80. XX w. grupy separatystyczne, działające dotąd indywidualnie, połączyły swoje siły. Posunięcie to uświadomiło władzom ChRL, jak ogromne zagrożenie stanowią one dla integralności państwa chińskiego. Jedną z takich organizacji jest Islamski Ruch Wschodniego Turkiestanu, organizacja separatystycznych bojowników muzułmańskich. Celem Islamskiego Ruchu Wschodniego Turkiestanu jest odłączenie się od ChRL i stworzenie niepodległego państwa zwanego Wschodnim Turkiestanem. Jego obszar miałby obejmować dużą część zachodnich Chin, a także turekojęzyczne regiony w Azji Centralnej. Władze ChRL oskarżają ujgurskich separatystów o podkładanie bomb pod autobusy, budynki instytucji rządowych oraz w miejscach publicznych, jak rynki i place.

Słowa kluczowe: terroryzm, separatyzm, Azja Centralna, islam, etnopolityka